Tolvprickig sparrisbagge, Crioceris duodecimpunctata (Coleoptera, Chrysomelidae), funnen i Sverige

THOMAS JONASSON

Jonasson, T.: Tolvprickig sparrisbagge, *Crioceris duodecimpunctata* (Coleoptera, Chrysomelidae), funnen i Sverige. [Twelve-spotted asparagus beetle, *Crioceris duodecimpunctata* (Coleoptera, Chrysomelidae), found in Sweden] – Ent. Tidskr. 115 (3): 103–105. Uppsala, Sweden 1994. ISSN 0013-886x.

Several specimens of the twelve-spotted asparagus beetle, *Crioceris duodecimpunctata* (L.), were found on asparagus plants in gardens and abandoned orchards on sandy soil near the sea shore in Bjärred (province Skåne, southern Sweden) in 1993. The adults were feeding on ripening berries and to some extent also on phylloclades. One fully grown larva was found inside a berry. This is the first report on a breeding population of C. *duodecimpunctata* in Sweden.

T. Jonasson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för växtskyddsvetenskap, Avdelningen för entomologi, Box 44, 230 53 Alnarp, Sweden.

Inledning

På de sandiga markerna i Bjärred vid Öresundskusten växer sparris (*Asparagus officinalis* L.) vild eller förvildad här och var. I många trädgårdar odlas den också. Under ett par år har jag med spänning granskat åtskilliga av de sirliga bestånden i hopp om att få syn på den vackra sparrisbaggen, *Crioceris asparagi* (L.). Den arten hade jag ännu inte stiftat bekantskap med, då jag den 7 augusti 1993 helt oväntat fann några exemplar av släktingen *C. duodecimpunctata* (L.), den 12-prickiga sparrisbaggen (Fig. 1). Sex exemplar satt i en stor honplanta med ännu omogna bär. Plantan hängde ut över staketet från en något vildvuxen trädgård nära stranden.

Sparrisbaggarnas levnadssätt och utbredning i Bjärredstrakten

Under återstoden av augusti och en bit in i september undersökte jag ett 80-tal sparrisbestånd i trakten av Bjärred. De flesta växte på äldre villatomter eller på mark som bar spår av tidigare odling, t.ex. fruktodling. Jag fann ca 60 exemplar av *C. duodecimpunctata*. Det största avståndet mellan fyndplatser var 1 km. Djuren satt nästan alltid på plantor med bär. Under inventeringarna fann jag också – äntligen – två imagines och några larver av den "vanliga" sparrisbaggen, *C. asparagi*.

På plantor med *C. duodecimpunctata* var en del av fyllokladierna (de barrlika "bladen") avgnagda. Mest iögonfallande var dock de av näringsgnag skadade bären. Både larv och imago gnager i dessa. Djupa hål avslöjade hur djuren ätit (Fig. 2). I ett bär fann jag en fullvuxen larv. Det är lätt att skilja de två sparrisbaggarnas larver åt: hos *C. duodecimpunctata* är huvudkapseln ljusbrun, medan den hos *C. asparagi* är glänsande svart (Balachowsky & Mesnil 1936).

Levnadssättet hos de två arternas larver skiljer sig markant. *C. duodecimpunctata* äter på bären (åtminstone gäller detta den andra generationen i Mellaneuropa), medan *C. asparagi* gnager på grenar och fyllokladier (Balachowsky & Mesnil 1936, Schmitt 1988). Båda arterna är monofaga på sparris (Koch 1992). Olikheterna i utnyttjandet av värdväxten är ett vackert exempel på hur nischseparation möjliggör samexistens i tid och rum mellan närstående arter.

Utbredning och spridning utanför Sverige

Enligt Lucht (1987) finns *C. duodecimpunctata* i

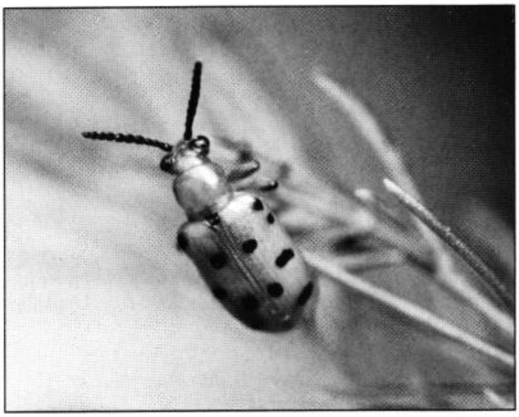

Fig. 1. Tolvprickig sparrisbagge, ***Crioceris duodecimpunctata****, på en gren av värdväxten. Sk, Bjärred, augusti 1993. Foto: T. Jonasson.*

Twelve-spotted asparagus beetle, ***Crioceris duodecimpunctata****, on a twig of the host plant. Sk, Bjärred, August 1993.*

Fig. 2. Ett omoget sparrisbär med gnagskador orsakade av larven till ***Crioceris duodecimpunctata****. Sk, Bjärred, augusti 1993. Foto: T. Jonasson.*

An unripe asparagus berry with feeding holes made by the larva of ***Crioceris duodecimpunctata****. Sk, Bjärred, August 1993.*

hela Mellaneuropa med nordgräns i Danmark. Balachowsky & Mesnil (1936) anger utbredningen från Spanien till Sibirien. Enligt samma källa infördes arten till Nordamerika (första fynd i Baltimore 1881), varefter den spred sig mycket snabbt över kontinenten.

I Danmark har *C. duodecimpunctata* under 1900-talet ökat sitt utbredningsområde kraftigt (Hansen 1964). Arten flyger gärna (Balachowsky & Mesnil 1936, Schmitt 1988) och torde därför ha goda möjligheter att ta nya områden i besittning.

Tidigare svenska fynd av 12-prickig sparrisbagge

Arten finns med i andra upplagan av Linnés "Fauna Suecica" (Linnaeus 1761). Senare coleopterologer, såsom Paykull (1799), Gyllenhal (1813) och Thomson (1866) behandlade den också – med hänvisning till Linné – som svensk. Några fynd av *C. duodecimpunctata* efter Linnés tid tycks dock inte finnas publicerade från Sverige förrän 1883. Då meddelade H. Gadamer fynd av både *C. duodecimpunctata* och *C. asparagi* från Bäckaskog i nordöstra Skåne (Gadamer 1883). Grill (1896) tog i sin skalbaggskatalog upp Gadamers fynd och gav båda arterna hemortsrätt i Skåne.

I 1939 års nordiska skalbaggskatalog (Hellén 1939) uttrycks tvivel om att *C. duodecimpunctata* skulle förekomma i Sverige. I kolumnen för Skåne och Blekinge finns ett frågetecken. Enligt Klefbeck (1962) satte Anton Jansson, som ansvarade för de svenska uppgifterna i katalogen, frågetecken för gamla fynd som han betvivlade. När Einar Klefbeck och Oscar Sjöberg senare bearbetade underlaget för nästa katalog (Lindroth 1960), ströks flera arter, däribland *C. duodecimpunctata*, som svenska (Klefbeck 1962). Alltsedan dess har arten saknats i förteckningar över svenska skalbaggar (Silfverberg 1979, 1992, Lundberg 1986). Anledningen till frågetecknet och strykningen torde vara att beläggsexemplar saknats (jfr Palm 1954:158).

Gadamers exemplar återfunnet!

Ett besök på Entomologiska museet i Lund visade, att nästan allt etiketterat material av *C. duodecimpunctata* i samlingarna där är utländskt. Tyska eller danska exemplar finns i J. W. Zetterstedts, C. G. Thomsons och Thure Palms samlingar. Två exemplar utgjorde undantag. Det ena återfanns i taxonomiska samlingen – ett till synes gammalt, ommonterat djur som tillhört Einar Wirén. Etiketten anger Skåne, Trädgårdh. Det är osäkert om "Trädgårdh" är en biotopangivelse eller om det

avser insamlarens namn. Insamlingsdatum anges ej.

Det andra svenska exemplaret återfanns bland elva danska 1800-talsexemplar i den geografiska samlingen. Etiketten anger fyndort, insamlingsdatum och insamlarens namn enligt följande: Bäckaskog, juni 1870 och Gadamer! Detta betyder att det saknade beläggsexemplaret nu, efter mer än hundra år, kommit tillrätta.

Kommer den nya sparrisbaggen att etablera sig hos oss?

Hittills har *C. duodecimpunctata* uppenbarligen inte etablerat någon livskraftig population i Sverige. Två "försök" kan på sin höjd anses vara dokumenterade tidigare – möjligen ett på 1700-talet (Linnaeus 1761) och sedan ett på 1800-talet (Gadamer 1883). Denna gång ser det ut att ha lyckats. Djuren i Bjärred utgör bevisligen en reproducerande population. De senaste årens serie av milda vintrar i Sydsverige kan ha bidragit till framgången. Vad som händer efter en normal eller sträng vinter återstår att se.

Att *C. duodecimpunctata* är nyinvandrad i sydvästra Skåne torde stå helt klart. Thure Palm samlade flitigt i området. I hans samling, som finns på Entomologiska museet i Lund, finns inga svenska exemplar av *C. duodecimpunctata* – däremot åtskilliga *C. asparagi* från Lomma och Bjärred. En undersökning av ett trettiotal sparrisbestånd på Falsterbonäset i augusti 1993 gav negativt resultat beträffande *Crioceris* (A. Dufberg, pers. medd.).

Sparrisen växer hos oss enligt Hultén (1971) på havsstränder och kulturmark från Bohuslän till Roslagen. Den är mestadels förvildad, men anses uppträda spontant, i sin vildform, i sydöstra Danmark och möjligen på södra Sveriges kuster. Det är på vild och förvildad sparris som man kan räkna med att *C. duodecimpunctata* har möjlighet att fortleva. I kommersiella sparrisodlingar har den ingen framtid. Orsaken är inte att den skulle sprutas ihjäl som skadeinsekt, utan att moderna och välskötta sparrisodlingar består av enbart hanplantor. Denna extrema könsdiskriminering gör det omöjligt för en bärätande sparrisbagge att trivas.

Tack

Jag vill tacka vännerna Alan Dufberg, Malmö, och Roy Danielsson, Zool. museet, Lund, för deras engagerade medverkan i jakten på levande respektive döda exemplar av *Crioceris*.

Litteratur

Balachowsky, A. & L. Mesnil 1936. Les insects nuisibles aux plantes cultivées. Tome second. Pars.

Gadamer, H. 1883. Meddelande. – Ent. Tidskr. 4:38.

Grill, C. 1896. Catalogus Coleopterorum Scandinaviae, Daniae et Fenniae. Stockholm.

Gyllenhal, L. 1813. Insecta Suecica. Pars III. Scaris.

Hansen, V. 1964. Fortegnelse over Danmarks biller (Coleoptera) – Ent. medd. 33:1-597.

Hellén, W. (red.) 1939. Catalogus Coleopterorum Daniae et Fennoscandiae. Helsingfors.

Hultén, E. 1971. Atlas över växternas utbredning i Norden. Andra upplagan. Stockholm (Generalstabens litografiska anstalts förlag).

Klefbeck, E. 1962. Catalogus Insectorum Sueciae. XVI. Coleoptera 1960. Några förklaringar och tillägg. – Opusc. Ent. XXVII:153–174.

Koch, K. 1992. Die Käfer Mitteleuropas, Ökologie, Band 3. Krefeld (Goecke & Evers).

Lindroth, C. H. (red.) 1960. Catalogus Coleopterorum Fennoscandiae et Daniae. Lund.

Linnaeus, C. 1761. Fauna Suecica. Editio altera. Stockholmiae.

Lucht, W. H. 1987. Die Käfer Mitteleuropas, Katalog. Krefeld (Goecke & Evers).

Lundberg, S. 1986. Catalogus Coleopterorum Sueciae. Stockholm.

Palm, T. 1954. Bidrag till kännedomen om svenska skalbaggars biologi och systematik. – Ent. Tidskr. 75: 151–161.

Paykull, G. 1799. Fauna Suecica. Insecta. Tomus II. Upsaliae.

Schmitt, M. 1988. The Criocerinae: Biology, Phylogeny and Evolution. – *In*: P. Jolivet, E. Petitpierre and T. H. Hsiao (eds.). Biology of Chrysomelidae, 475–495. Kluwer Academic Publishers.

Silfverberg, H. (red.). 1979. Enumeratio Coleopterorum Fennoscandiae et Daniae. Helsingfors (Helsingfors Entomologiska Bytesförening).

Silfverberg, H. 1992. Enumeratio Coleopterorum Fennoscandiæ, Daniæ et Baltiæ. Helsingfors (Helsingfors Entomologiska Bytesförening).

Thomson, C. G. 1866. Skandinaviens Coleoptera, Tom VIII. Lund.